

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/42346,Wystawa-IPN-Kwatera-L-panteon-narodowy-pod-cmentarnym-murem-26-pazdziernika-6-li.html>
20.04.2024, 00:43

Wystawa IPN „Kwatera Ł - panteon narodowy pod cmentarnym murem” - 26 października - 6 listopada 2017

Wystawa jest swoistym podsumowaniem historii Kwatery Ł, potocznie zwanej Łączką, i prac poszukiwawczych prowadzonych tu w latach 2012-2017 przez zespół IPN kierowany przez prof. Krzysztofa Szwagrzyka.

- Dziś nie ma Polaka, który nie zna „Łączki” i jej historii. Tytuł naszej wystawy nie jest przypadkowy, bo to jest panteon, mimo, że tak to jeszcze nie wygląda – powiedział wiceprezes IPN Krzysztof Szwagrzyk otwierając w czwartek, 26 października 2017, wystawę na Wojskowych Powązkach w Warszawie.

- Kwatera Ł jest miejscem gdzie, w co głęboko wierzę, w niedługim czasie ten panteon powstanie. Dzisiaj nasza wystawa, która mówi o historii tego miejsca, która mówi o osobach, które tutaj pogrzebano, która mówi o naszych pracach, niech będzie zapowiedzią naszego następnego spotkania na „Łączce”. Spotkania do którego dojdzie w niedługim czasie. Spotkania, podczas, którego uroczyste odsłonimy rzeczywisty Panteon Żołnierzy Wyklętych, tutaj pod cmentarnym murem – podkreślił prof. Krzysztof Szwagrzyk.

Dodał, że: „dzisiaj nie ma tu już śladu po żadnym z grobów oprawców Żołnierzy Niezłomnych”.

W otwarciu wystawy udział wzięli przedstawiciele rodzin zamordowanych: Zofia Pilecka-Optułowicz, Andrzej Pilecki, Witold Mieszkowski i Maria Leśnikowska. Obecni byli też ordynariusz polowy Wojska Polskiego bp Józef Guzdek oraz ks. prałat Józef Maj. List Marszałka Sejmu RP Marka Kuchcińskiego odczytał poseł Jacek Sasin.

Wystawę „**Kwatera Ł - panteon narodowy pod cmentarnym murem**”, złożoną z 14 paneli, będzie można oglądać na Powązkach do 6 listopada 2017. Następnie będzie pokazywana na Krakowskim Przedmieściu (przy domu Polonii).

O ŁĄCZCE

Kwaterna Ł na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach to miejsce ukrycia zwłok ofiar komunizmu, zamordowanych w więzieniu na Rakowieckiej w Warszawie w latach 1948-1956. Straceni, uśmierceni najczęściej strzałem w tył głowy, byli wrzucani do nieoznakowanych dołów, bez zapisów w księgach cmentarnych. Pomimo zrehabilitowania niektórych ofiar ani po 1956 r., ani nigdy później władze komunistyczne nie ujawniły krewnym miejsca pochówku ich bliskich. Niektórym rodzinom Kwaternę Ł jako miejsce ukrycia szczątków wskazali grabarze, jednak oficjalnie nikt o tym nie mówił aż do 1989 r. W Kwaternie Ł ulokowano cmentarny śmietnik, część zaś przeznaczono w latach 80. na nowe pochówki.

Na początku lat 90. powstał na łączce pierwszy pomnik - upamiętnienie spoczywających tu ofiar komunizmu. Wydawało się wówczas, że możliwe jest tylko takie, symboliczne uczczenie ofiar, których szczątki miały pozostać nieodnalezione.

Przełomem były rozpoczęte w 2012 r. prace poszukiwawcze, prowadzone przez Instytut Pamięci Narodowej. Do 2017 r. zespół kierowany przez prof. Krzysztofa Szwagrzyka w kolejnych etapach wydobył stąd szczątki ok. 300 osób. Dotychczas udało się zidentyfikować 51 spośród nich - lista dostępna jest na stronie www.poszukiwania.ipn.gov.pl. Część z nich spoczęła w wybudowanym w 2015 r. na terenie Kwaterny Ł Panteonie - Mauzoleum Żołnierzy Wyklętych.

O WYSTAWIE

Wystawa „**Kwaterna Ł - panteon narodowy pod cmentarnym murem**” została przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej jako podsumowanie prac poszukiwawczych prowadzonych na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Ekspozycja powstała we współpracy Biura Edukacji Narodowej z Biurem Poszukiwań i Identyfikacji.

Głównym tematem wystawy jest Kwaterna Ł, zwana potocznie „Łączką”. Na opowieść o historii tego miejsca składa się z jednej strony proces zacierania śladów po ofiarach terroru komunistycznego, z drugiej - prace poszukiwawcze zespołu IPN. Wystawa dzieli się na dwie części, co jest podkreślone kolorystyką - w części poświęconej zbrodni i zacieraniu śladów dominuje czerń i biel, proces poszukiwań oddany jest poprzez fotografie barwne.

Widz rozpoczyna wędrówkę po wystawie od wypełniającego cały panel zdjęcia schodów więziennych z Zakładu Karnego przy ul. Rakowieckiej i słów śledczego Głównego Zarządu Informacji, Mateusza Frydmana, skierowanych do przesłuchiwanego: „zastrzelę ciebie, a grób zaorzę, aby ci Anders pomnika nie mógł postawić”. Kolejne jej etapy prowadzą przez świat zbrodni sądowych, ukrywanie szczątków ofiar, wreszcie - starania rodzin o „pochowanie po ludzku” najbliższych osób. Pierwsza część wystawy kończy się na latach 80., kiedy to część Kwaterny Ł została przeznaczona na pochówki osób zasłużonych dla PRL. Proces ponownego zagospodarowania Kwaterny Ł oznaczał zdewastowanie spoczywających tam szczątków ofiar komunizmu. Koresponduje z tym wykorzystany na ostatnim czarno-białym panelu cytaty z książki M. Szejnert „Śród żywych duchów” - słowa Alojzego

Grabickiego, naczelnika więzienia na Rakowieckiej: „Po takich zbrodniarzach ziemia musi być zrównana”. To określenie tworzy kontrast ze swoistym „portretem zbiorowym” zamieszczonym na bocznej części paneli – wśród straconych byli żołnierze 1920 i 1939, bohaterowie ruchu oporu, powstańcy warszawscy, kawalerowie orderów – w tym 25 odznaczonych Orderem Virtuti Militari. Na drugim boku paneli wymienieni są w kolejności alfabetycznej zamordowani na Rakowieckiej więźniowie.

Druga część wystawy pokazuje proces odnajdowania szczątków ofiar komunizmu. Składają się na nią przede wszystkim fotografie Marty Brzozowskiej-Smolańskiej, Krzysztofa Szwagrzyka i Piotra Życieńskiego, dokumentujące kolejne etapy prac prowadzonych w latach 2012-2017. Widz wkracza w świat przywracania porządku, opartego na wartościach będących fundamentem Europy, wśród których mieści się nakaz pogrzebania umarłych. Do tego porządku odwołuje się cytat, otwierający tę część wystawy – słowa wolontariusza [„chodzi o to, by przywrócić porządek, pokazać, kto był przestępcą, a kto bohaterem”]. Proces poszukiwania jest pokazany jako podstawowy składnik szerszego procesu przywracania pamięci, ale zarazem jako przedsięwzięcie, realizowane przez zespół badawczy, mający konkretne osiągnięcia – na bokach paneli tej części wystawy jest umieszczone podsumowanie prac: jaki obszar przebadano, ile czasu trwały prace, ile osób w ich wyniku odzyskało tożsamość. Na ostatnim panelu pokazane są fotografie z lipca 2017 z wyprowadzenia ostatnich szczątków ofiar z Kwatery „Ł”. Temu ostatniemu akordowi towarzyszą słowa „Cześć i chwała bohaterom”, tworzące pozorny dysonans z poprzednimi napisami – „wyliczanką” specjalistów, wolontariuszy, ilości przesianej ziemi etc. Dysonans pozorny, bo jedno i drugie – tony przesianej ziemi, jak i „cześć i chwała” należą do tej samej kategorii zadośćuczynienia ofiarowanego niewinnie straconym.

* * *

autorzy: Aleksandra Kaiper-Miszułowicz, Kamila Sachnowska

konsultacja: dr hab. Krzysztof Szwagrzyk

recenzja: dr Maciej Korcuć

redakcja: Katarzyna Zonn-Pasternak

druk: Andrus

na wystawie wykorzystano zdjęcia: Joanny Borowskiej, Rafała Michlińskiego, Marty Brzozowskiej-Smolańskiej, Krzysztofa Szwagrzyka, Wojciecha Wojnicza, Piotra Życieńskiego oraz fotografie ze zbiorów: Narodowego Archiwum Cyfrowego, Archiwum IPN, Centralnego Archiwum Wojskowego, Polony, Agencji FORUM, Archiwum Rodziny Mieszkowskich.

Cytaty z Anieli Steinsbergowej, Marii Leśnikowskiej i Alojzego Grabickiego za: M. Szejnert, *Śród żywych duchów*, Londyn 1990.

Autorki dziękują za pomoc Andrzejowi Ciskowi, Markowi Nadolskiemu, Pawłowi Rokickiemu oraz pozostałym pracownikom BEN i BPiI, którzy udzielili im wsparcia.